

DE KOOPVEREENKOMST IN HET INTERNATIONALE RECHT

DOOR

D. JOSEPHUS JITTA

MEDEDEELINGEN DER KONINKLIJKE AKADEMIE
VAN WETENSCHAPPEN
AFDEELING LETTERKUNDE, DEEL 54
(SERIE B)

JOHANNES MÜLLER — AMSTERDAM — 1920

PRIJS *f* 0.50

Bibliothèque Maison de l'Orient

149593

DE KOOPOVEREENKOMST IN HET INTERNATIONALE RECHT

DOOR

D. JOSEPHUS JITTA.

Het internationale recht, zooals ik het opvat, is het recht bekeken van het standpunt eener gemeenschap die breeder is dan één Staat, en van dat standpunt zal ik nu de koopovereenkomst bezien.

A. DE KOOPOVEREENKOMST IS EEN INSTELLING, DIE IN HET RECHT VAN ALLE BESCHAAFDE VOLKEN TE VINDEN IS.

Zij heeft overal denzelfden oorsprong: den ruil. De ruil zelf heeft ook een merkwaardigen oorsprong. Hij is ontstaan toen de mensch zich is gaan toeleggen op een enkel bedrijf — laat ons zeggen: jacht, visscherij, veeteelt, landbouw, handwerk —, voor dat bedrijf een bijzondere geschiktheid verkreeg, daarmede meer goederen verwierf dan hij voor zijn persoon en zijn gezin gebruiken kon, terwijl hij natuurlijk de goederen miste, welke door andere bedrijven dan het zijne werden verkregen. Daardoor ontstond, wellicht na een lang tijdperk van roof en geweldpleging, de ruil van goed tegen goed, met onmiddellijke uitreiking van hand tot hand.

Twee omstandigheden hebben daarna den ruil op den achtergrond en den koop op den voorgrond gebracht. De eerste is het ontstaan van het geld als algemeen ruilmiddel; de tweede, de wisseling van beloften, op een toekomstige levering en betaling gericht, in plaats van de onmiddellijke uitreiking van goederen van hand tot hand.

Spoedig, of betrekkelijk spoedig want eeuwen zijn daarvoor wellicht noodig geweest, ontstond de behoefte aan een ruilmiddel, dat nagenoeg iedereen bereid was te nemen tegen afgifte van een verbruiksgoed. Het is niet onmogelijk dat het algemeen ruilmiddel oorspronkelijk uit vee bestond, zooals men, in verband met het woord „pecunia” gissen kan. Later werden metalen, zeldzame of edele vooral, algemeene ruilmiddelen. Zij werden vermoedelijk eerst gewogen, hetgeen reeds een eenheid van gewicht veronderstelt, daarna werden stukken of schijven van waardevol of edel metaal van overheidswege gestempeld, en, daar die stukken of schijven van bekend gewicht en gehalte waren, als *geld* gebruikt. Ook op het recht oefende het ontstaan van het geld invloed uit. Wij zien nu goed *ruilen* tegen *geld*. De eene partij doet dan niet meer wat de andere doet, zooals bij den zuiveren ruil. De eene partij levert een goed, de andere betaalt een geldsom. *Merx* staat tegenover *pretium*. De Romeinen geven dan ook aan de handeling een dubbelen naam: *emptio-venditio*. De eene partij koopt, de andere verkoopt. Ook in ons geschreven recht bestaat de dubbele naam: „koop en verkoop”; de taal geeft echter bij ons aan het woord „koop” de voorkeur; wij spreken van „koopman” en „koophandel” en niet van „verkoopman” of „verkoophandel”. Vele volken gebruiken ook in hunne wetten den dubbelen naam. De Spanjaarden spreken van „*compra y venta*”. In andere talen gebruikt men maar één woord, 't zij het eene, 't zij het andere, van den dubbelen naam. De Franschen, Italianen en Engelschen zeggen „*vente*”, „*vendita*”, „*sale*”; de Duitschers: „*Kauf*”. Maar het begrip van hetgeen ik de koopovereenkomst noem heeft overal dezelfde kern.

De tweede omstandigheid, die aan de koopovereenkomst haar eigenaardig karakter gegeven heeft, is het ontstaan van een vorm van afspraak, waarbij de verkoper zich verbindt tot een levering, die in de toekomst zal plaats vinden, en de koper tot het betalen van een koopprijs, eveneens in de

toekomst. De koop met onmiddellijke uitreiking van goed en prijs is niet uitgesloten; dat weten wij allen, maar het is niet meer de eenige vorm. In den handel, den internationalen handel vooral, is de wisseling van twee bindende beloften de meest gebruikelijke vorm. Waarom binden die beloften, ook volgens het gemeene internationale recht? Omdat, in een geordende gemeenschap, de overheid den schuldenaar, zoo noodig, zal dwingen tot nakoming. Partijen vertrouwen daarop. De wisseling van twee beloften, de eene strekkende tot levering, de andere tot betaling, wordt nu een *overeenkomst*, een bron van wettelijke verbintenissen, van *vincula juris*. Dat vindt men in de wetten van alle beschaafde volken, en daarop steunt de internationale handel.

B. VERGELIJKT MEN EVENWEL DE WETTEN DER BESCHAAFDE VOLKEN MET ELKAAR, DAN VINDT MEN DAT SLECHTS DE KERN DER OVEREENKOMST GEMEEN INTERNATIONAAL RECHT IS, EN DAT ER TAL VAN VERSCHILPUNTEN ZIJN.

De verkooper moet, volgens alle wetten, de afgesproken zaak leveren, de kooper den bedongen koopprijs betalen. Dat is betrekkelijk eenvoudig, maar zoodra men verder wil gaan, stuit men op verschilpunten in de wetten. Het is niet mijn voornemen partij te kiezen in alle twistvragen, welke met die verschilpunten verband houden. Voor mijn betoog van heden is het voldoende uiteen te zetten dat er tal van verschilpunten zijn, die tot twistvragen aanleiding geven. De voornaamste verschilpunten zijn de volgende:

*b*¹ DE JUISTE TIJD EN DE JUISTE PLAATS VAN DE BINDENDE AFSPRAAK, IN 'T BIJZONDER WANNEER VERKOOPEER EN KOOPEER ZICH NIET IN HETZELFDE LAND BEVINDEN.

De vraag van den juisten tijd is in rechten vrij onverschillig wanneer verkooper en kooper zich op dezelfde plaats bevinden en met elkaar spreken. De snelheid van het geluid is niet overmatig groot, maar de nauwelijks te berekenen tijd, die tusschen de waarneming van het aanbod en de waarneming van de aanneming van dat aanbod ver-

loopt, is te gering om belangrijke praktische rechtsgevolgen mede te brengen. Hetzelfde kan men, in 't algemeen, zeggen wanneer twee personen, zij het ook in van elkaar verwijderde landen, per telefoon onderhandelen, al is ook de snelheid van den electricischen stroom niet onbeperkt. Geschiedt de aanneming van een schriftelijk of telegrafisch aanbod door middel van een schriftelijk of telegrafisch antwoord, dan kan er een tamelijk groot verschil zijn tusschen den tijd van het aanbod en dien van de aanneming. Ten aanzien nu van het juiste tijdstip, waarop de afspraak verbindend wordt, zijn er minstens vier theorieën en de wetgevers of rechters der verschillende landen hebben zich vaak door de eene of andere theorie laten leiden. Het juiste tijdstip van de bindende afspraak kan zijn:

- 1° dat der *uiting* van de aanneming van het aanbod;
- 2° dat der *verzending* van die aanneming;
- 3° dat der *ontvangst* van het bericht der aanneming, door hem die het aanbod heeft gedaan;
- 4° dat van zijne *waarneming* van dat bericht.

Men ziet dat men het niet eens is. Naarmate nu het juiste tijdstip later valt, kunnen er gemakkelijker tusschen de eerste uiting en de latere gebeurtenissen dingen plaats vinden, die de totstandkoming van een bindende afspraak beletten, b.v. de dood van een der partijen of de intrekking van het aanbod of van zijne aanneming. Er is ook verband tusschen de vraag *wanneer* de bindende afspraak tot stand komt en de vraag *waar* zij geacht moet worden te zijn afgesloten. Die laatste vraag kan zich ook voordoen wanneer de onderhandeling per telefoon geschiedt.

Ik ben van meening dat wanneer twee personen, die ver van elkaar verwijderd zijn, met elkaar per brief, telegraaf of telefoon onderhandelen, de bepaling van de plaats, waar de bindende afspraak moet geacht worden te zijn tot stand gekomen, dikwijls willekeurig is omdat de afspraak eigenlijk niet op één dier plaatsen maar tusschen de plaatsen geschiedt,

maar dat is hier de vraag niet. Wanneer het recht aan de plaats, waar een overeenkomst is gesloten, gewichtige gevolgen verbindt, dan moet men wel, om die gevolgen te kunnen vaststellen, de bedoelde plaats bepalen. Dikwijls schrijft een wet voor dat men de tegenpartij mag dagvaarden voor den rechter van de plaats waar een overeenkomst is gesloten, en dan kunnen de rechtsmacht en de bevoegdheid van een rechter afhangen van de plaats, waar men beweert dat een overeenkomst gesloten is. Meent een rechter, op grond van het geschreven of ongeschreven recht van zijn land, dat hij op een overeenkomst het recht van het land, waar zij gesloten is, moet toepassen, dan moet hij wel uitmaken waar de bindende afspraak moet geacht worden te zijn voltooid. Die plaats nu, om slechts twee theorieën te vermelden, kan zoowel de plaats zijn, waaruit de aanneming van een aanbod is *verzonden*, als de plaats waar die aanneming is *ontvangen*, dat is dus zoowel de plaats waar de eene partij stond als die waar de andere zich bevond.

De theorieën, die ik vermeld heb zijn ook van belang bij de praktische vraag of iemand die aan een ander per brief een stellig aanbod zonder tijdsbepaling deed, door dat aanbod gedurende een redelijken tijd is gebonden, en of hij het eventueel door middel van een telegram, 'dat vóór of tegelijk met den brief aankomt, mag herroepen. De wetgevers en de rechterlijke colleges zijn het daarover niet eens. Meer behoeft ik hier niet te zeggen.

*b*² HET BEWIJS VAN DE MONDELINGE AFSpraak, IN HET HANDELSVERKEER EN DAARBUITEN.

Wordt een koopovereenkomst in rechten ontkend, dan moet in den regel hij, die zich op de afspraak beroept, haar bewijzen. Zonder nu een diepzinnig zielkundig betoog te leveren, meen ik te kunnen stellen dat het bewijs in rechten daarin bestaat dan men den rechter feiten, die in het heden plaats grijpen of zich in het heden voortzetten doet waarnemen, die hem de overtuiging schenken dat het te bewijzen

feit in het verleden plaats heeft gegrepen. Is het te bewijzen feit een mondelinge afspraak, dan is het voornaamste bewijsmiddel, dat men den rechter getuigen doet hooren, die zelf de afspraak hebben gehoord. Vertrouwt de rechter die getuigen, dan kan hij uit hun verklaringen de overtuiging putten, dat de afspraak tot stand kwam. In de wetten nu vindt men vaak bepalingen die het getuigenbewijs uitsluiten of beperken. Soms wordt getuigenbewijs ten aanzien van een mondelinge overeenkomst alleen toegelaten, indien het geschil over een geringe som loopt of indien er bepaalde omstandigheden zijn, die van elders blijken. Soms meent de wetgever het beter te weten dan de rechter. Onze wet zegt, b.v., dat de verklaring van een enkelen getuige, zonder ander middel van bewijs, in rechten geen geloof verdient. Andere wetten huldigen een stelsel, dat in de wijsheid van den rechter vertrouwen stelt. Het komt ook voor dat alle beperkingen, die een wet kent, opgeheven worden, wanneer het een handelszaak geldt. Dat laatste voorschrift levert, ook in het internationale recht, zwaarigheden op, omdat de wetten het begrip „koopman” in verband met het begrip „handelszaak” soms nauwkeurig bepalen, en die bepalingen in de verschillende landen niet altijd met elkaar overeenstemmen.

*b*³ DE OMSCHRIJVING VAN DE HOOFDVERPLICHTINGEN VAN VERKOOPEER EN KOOPER.

De verkooper moet de afgesproken zaak leveren; de koper den bedongen prijs betalen. Dat is gemeen recht. Maar wat is eigenlijk *leveren*? Heeft de koper ook den plicht op zich genomen, de zaak in ontvangst te nemen? Die twee vragen worden niet altijd in de wetten op dezelfde wijze beantwoord. De uitdrukking „leveren” is dubbelzinnig. Zij kan beteekenen „feitelijke macht overdragen” of ook „eigendom overdragen”, hetgeen niet steeds samenvalt met het verschaffen van feitelijke macht. Het kan zijn dat de verkooper slechts de feitelijke macht moet verschaffen, behoudens zijne verplichting om het rustige genot te waarborgen, indien

de koper daarin gestoord wordt; het kan ook zijn dat de verkooper bepaald verplicht is den eigendom te verschaffen, zoodat hij zijne hoofdverplichting niet vervult door het eenvoudig verschaffen der feitelijke macht. Een tweede verschilpunt betreft de wijze waarop de eigendom verschaft wordt. In het Fransche recht b.v. brengt de overeenkomst, waarbij iemand een bepaalde zaak moet leveren, de overdracht van den eigendom mede: „*la propriété se transmet par l'effet de la convention*”. Ons recht daarentegen eischt een overgang van de zaak in de macht van den nieuwen eigenaar: *non nudis pactis*, zegt onze wetgever met de Romeinsche overlevering, *sed traditione... dominia transferuntur*. Een derde vraag, die niet met de voorafgaande vraag samenvalt, is de nietigheid van de verkoop van eens anders zaak. Zoowel de Fransche wet als de onze spreken die nietigheid uit. Andere wetten zwijgen over dat punt, zoodat de bedoelde overeenkomst, als zoodanig, geldig is. Het Italiaansch Burgerlijk Wetboek verklaart den koop van een anders zaak in 't algemeen nietig, maar het Italiaansch Wetboek van Koophandel bevat de bepaling (art. 59):

„*La vendita commerciale della cosa altrui è valida*”.

Intusschen moet het gezegd worden dat men in den handel niet veel merkt van de verschilpunten welke de eigendoms-overdracht betreffen. Ten eerste omdat de koopovereenkomst, in den handel, veelal zaken betreft die alleen door hare soort bepaald zijn, al of niet met bijvoegingen betreffende de afkomst en de hoedanigheid dier zaken. Men verbindt zich, bij voorbeeld, tot levering, op een bepaald tijdstip, van honderd balen Javakoffie overeenkomende met een monster. Dan kan er geen sprake zijn van dadelijken eigendomsovergang en van verkoop van de zaak van een en ander. In de tweede plaats merkt men in den handel niet veel van de verschilpunten betreffende den eigendom, omdat het handelsverkeer in den regel den omzet van roerende goederen betreft, waarbij veelal, zij het ook met tal van schakeeringen en

uitzonderingen, feitelijke macht en eigendom samenvallen, zoodat hij, die de roerende zaak te goeder trouw en in regelmatig verkeer verkreeg, veel kans heeft als eigenaar te worden beschouwd, ook al was de persoon, van wien hij het bezit verkreeg, niet eigenaar. De Fransche Code Civil drukt dat uit door den regel: „*en fait de meubles possession vaut titre*”.

De verplichting om het verkochte in ontvangst te nemen wordt den koper door onze wet niet opgelegd; het kan evenwel zijn dat die verplichting voortvloeit uit uitdrukkelijke bedingen, uit reglementen, naar welke een beding verwijst, of uit een vast gebruik. De Duitsche wet (§ 433 B. G. B.) zegt met zoovele woorden:

„*Der Käufer is verpflichtet... die gekaufte Sache abzunehmen*”.

De Engelsche Sale of goods act, sectie 27, bevat iets dergelijks. De Duitsche handelswet bevat een bepaling die den koper, althans wanneer de koop voor hem zoowel als voor den verkooper een handelszaak is, de verplichting oplegt de zaak, die hem van ELDERS toegezonden is, behoorlijk te bewaren, ook al meent hij die zaak te moeten afkeuren. En het Zwitsersche recht zegt nog iets algemeener (art. 248 code fédéral van 14 Juni 1881 en art. 204 van het herziene wetboek van 1911):

„*Lorsque l'acheteur prétend que la chose expédiée d'un autre lieu est défectueuse, il doit, si le vendeur n'a pas de représentant sur place, prendre provisoirement des mesures pour en assurer la conservation; il ne peut pas la renvoyer au vendeur sans autre formalité.*”

b¹ HET GEVAAR VAN TOEVALLIGEN ONDERGANG OF TOEVALLIGE BESCHADIGING DER VERKOCHTE ZAAK, TUSSEN DE SLUITING DER KOOPVEREENKOMST EN HARE AFWIKKELING, IN 'T BIJZONDER WANNEER DE ZAAK VERVOERD MOET WORDEN VAN HET EENE LAND NAAR HET ANDERE.

In het Romeinsche recht gold de regel dat wanneer de wisseling van de wilsverklaringen geleid had tot den koop van een bepaalde zaak, het gevaar van toevalligen onder-

gang en van toevallige beschadiging van af het oogenblik der overeenkomst op den kooper overging, die, al kreeg hij de zaak in het geheel niet, toch den koopprijs moest betalen. *Periculum emtoris est*, zei men. De verbintenis tot levering, zoo redeneerde men, was door toeval onmogelijk geworden en de verkooper was dus van die verbintenis bevrijd; de verbintenis tot betaling was niet onmogelijk geworden, en bleef dus bestaan. Ik treed niet in een critiek en wil alleen, door aanhaling van den tekst van drie wetten, aantoonen hoe verschillend de hedendaagsche wetgevers over dat z. g. *periculum* denken.

Onze wet zegt in artikel 1496 van het Burgelijk Wetboek:

„Indien de verkochte zaak in een zeker en bepaald voorwerp bestaat, is dezelve, van het oogenblik van den koop af, voor rekening van den kooper, hoewel de levering nog niet hebbe plaats gehad, en heeft de verkooper het recht om den prijs te vorderen.”

Het Duitsche Wetboek oordeelt anders. § 446 zegt:

Mit der Uebergabe der verkauften Sache geht die Gefahr des zufälligen Unterganges und einer zufälligen Verschlechterung auf den Käufer über.”

De Engelsche Sale of goods act, daarentegen, geeft ons in sectie 20 te kennen:

„Unless otherwise agreed, the goods remain at the sellers risk until the property therein is transferred to the buyer, but when the property therein is transferred to the buyer, the goods are at the buyer's risk whether delivery has been made or not.”

Dat zijn dus verschillende stelsels. In den regel *emtoris est periculum*:

- bij ons, van af de afspraak;
- in Duitschland, van af de feitelijke overgave;
- in Engeland, van af het oogenblik van den eigendoms-overgang, ook al is de feitelijke overgave niet geschied.

Intusschen er is, in 't bijzonder in den handel, een *Deus ex machina*, die beantwoordt aan het gezegde van Horatius:

„*Nec deus intersit, nisi dignus tali vindice nodus*”.

Die *vindex* is de assurantie. Hij die het gevaar, in het bijzonder dat van het vervoer, draagt, kan zich verzekeren of afspreken dat de wederpartij voor hem de verzekering bezorgen zal. De practijk kent een verkoop op de conditie c. i. f., of cif in de wereldtaal van den handel. Cif is *costs, insurance, freight*, en die korte uitdrukking geeft te kennen dat de vracht en de verzekeringspremie tot aan de plaats van bestemming in den koopprijs begrepen zijn. Dieper behoef ik, voor mijn betoog van heden, in de uitlegging van deze korte uitdrukking niet te gaan.

b⁵ DE ALGEMEENE RECHTSGEVOLGEN VAN HET NIET NAKOMEN DER VERPLICHTING TOT LEVERING DER ZAAK OF VAN DIE TOT BETALING VAN DEN KOOPPRIJS.

Alle wetgevingen regelen die rechtsgevolgen. Afgescheiden van theoretische vragen, die op de practijk invloed uitoefenen, vestig ik de aandacht op twee practische vragen. De eerste is deze: „moet de wederpartij noodzakelijk *de tusschenkomst van den rechter* inroepen om de overeenkomst te hooren ontbinden? De tweede vraag, welke verband houdt met de eerste, betreft het z. g. recht om *zich te dekken*.

De eerste vraag is soms een twistvraag. Onze wet eischt in beginsel, behalve wanneer het waren of meubelen betreft die afgehaald moeten worden (art. 1554 Burg. Wetb.), dat de tusschenkomst van den rechter worde ingeroepen; de Hooge Raad neemt evenwel aan dat men door een uitdrukkelijk beding kan vaststellen, dat de ontbinding van rechtswege zal plaats vinden, dat is zonder rechterlijke tusschenkomst. Terwijl dus bij ons altijd, volgens de leer van den Hoogen Raad, een uitdrukkelijk beding noodig is — niet iedereen geeft toe dat zulk een beding geoorloofd is — bepaalt het Italiaansche Wetboek van Koophandel (art. 67):

„*Nella vendita commerciale di cosa mobile la condizione resolutoria ha luogo di diritto. . .*”

Het recht om zich te dekken bestaat daarin dat de ver-

kooper, in geval van wanbetaling, de zaak aan een ander verkoopt, of dat de koper, in geval de verkooper in gebreke is, zich bij een ander de zaak aanschaft; in beide gevallen blijft dan de oorspronkelijke wederpartij aansprakelijk voor een nadeelig verschil in prijs. Terwijl onze wet geen uitdrukkelijke bepaling omtrent het recht van dekking bevat, zet zich de handel dikwijls over alle theoretische bezwaren heen en bedingt het recht van dekking. Men vindt het o. a. in het reglement van de Vereeniging voor den Effectenhandel te Amsterdam. De Italiaansche wet bevat voor den koop, die een handelsovereenkomst is, een stellige bepaling, die het recht van dekking geeft (art. 67 C. d. C.).

b^o DE BIJZONDERE RECHTSGEVOLGEN VAN HET LEVEREN VAN EEN ZAAK DIE NIET AAN DE AFSpraak BEANTWOORDT OF MET AL OF NIET UITERLIJK WAARNEEMBARE GEBREKEN IS BEPEBT.

Op zeer vele wijzen kan de verkooper zondigen. Hij kan te veel leveren of te weinig. Hij kan een zaak leveren die van een andere soort is dan de bedongene of die van een andere hoedanigheid is. Hij kan onwetend zijn, met bewustheid handelen of ook wel opzettelijk het gebrek verbergen. Dat die gevallen uit elkaar loopen, ziet men dadelijk. De wetten der verschillende landen behandelen die gevallen niet steeds op dezelfde wijze. Terwijl ik bijzonderheden vermijden wil, vestig ik de aandacht op één punt dat voor den internationalen handel van belang is, afgescheiden van den plicht tot afneming en bewaring der zaak, waarover ik reeds gesproken heb. Ik heb het oog op het onderzoek van de hoedanigheid der zaak of van hare gebreken door onpartijdige, of althans door de openbare macht aangewezen, deskundigen. Onze wet heeft dat punt wel geregeld, maar alleen met het oog op de verhouding tusschen den voerman en den ontvanger der waar, terwijl art. 99 van het Wetboek van Koophandel zegt dat de bedoelde voorschriften niet toepasselijk zijn op de rechten en verplichtingen tusschen den

koopert en den verkooper. De Italiaansche handelswet daarentegen (art. 71 j^o. art. 54) regelt de zaak met zoovele woorden, en opent de mogelijkheid om het goed te doen onderzoeken door deskundigen, door den rechter benoemd, zonder dat een bepaald proces moet worden gevoerd.

b⁷ DE WAARBORGEN WELKE DE VERKOOPER, DIE OP CREDIET VERKOCHT, IN DE VERKOCHE ZAAK OF IN HARE OPBRENGST KAN VINDEN, IN 'T BIJZONDER IN GEVAL VAN BLIJKBAAR ONVERMOGEN OF VAN FAILLISEMENT VAN DEN KOOPER.

Het bevorderen van het verkoopen op crediet, dat wil zeggen van de levering van waren met uitstel van betaling, is een zaak van algemeen belang. Men denke aan den winkelier, die van den groothandelaar waren betreft, welke hij eerst langzamerhand aan den man zal brengen, en voor wien dus comptante betaling aan den groothandelaar bezwaarlijk is. Daarom geeft de wet den verkooper, die crediet gaf, zekere waarborgen. Het belang van dien verkooper kan echter in botsing komen met het belang van andere schuldeischers van den kooper, en dat is in 't bijzonder het geval indien de kooper in ongelegenheid van zaken is geraakt, zoodat iedere schuldeischer een deel van zijn vorderingsrecht moet prijs geven. De gelijkheid van schuldeischers, bij een faillissement, vormt ook een openbaar belang. Geraken die twee belangen in botsing, dan moet de wet tusschenbeide komen. De wetgevers doen dat niet, althans niet geheel, op dezelfde wijze.

Men kan zich nog al gemakkelijk de verschillende schakeeringen van het geval voorstellen.

Het kan zijn, in de eerste plaats, dat de verkooper die op crediet verkocht, de waar nog in zijn bezit heeft, terwijl hij te weten komt dat de kooper in ongelegenheid van zaken is geraakt en dus zeer waarschijnlijk niet betalen zal. Dan geven hem de wetten, in 't algemeen, het recht om de waar terug te houden.

Het kan ook zijn dat de waar nog onderweg is. Dan is

ook zeer algemeen de toekenning van het recht om de waar, die nog in handen van een schipper of voerman is, weder op te vorderen. De Engelschen noemen dat met een tamelijk leelijken naam, *stoppage in transitu*. Het is, in hun recht, de hoofdwaarborg van den verkooper.

In de twee bovenvermelde gevallen treedt het recht van andere schuldeischers niet in een bepaalde botsing met dat van den verkooper.

Dat wordt anders wanneer de waar in handen van den koper is gekomen en feitelijk een onderdeel van diens boedel vormt.

Hier nu gaan de wetgevingen uit elkaar, in 't bijzonder in geval van faillissement van den koper. Onze wet laat de waarborgen van den verkooper, die crediet gaf, in stand. Hij mag de zaak, die zich nog in handen van den failliet bevindt, binnen een bepaalden termijn na de levering terugvorderen en van den boedel afscheiden; buitendien is hij bevoorrecht als schuldeischer op de zaak en onder omstandigheden op hare opbrengst. In Frankrijk en in België hebben de wetten, die het faillissement regelen, het terugvorderingsrecht en het voorrecht van den verkooper afgeschafft. Onze wet laat het ééne belang, de wetten van Frankrijk en België het andere overheerschen.

§³ DE RECHTSMACHT EN DE RECHTERLIJKE BEVOEGDHEID TEN AANZIEN VAN GESCHILLEN TUSSCHEN VERKOOPEER EN KOOPER, OOK IN VERBAND MET DE ERKENNING EN TENUITVOERLEGGING VAN VREEMDE VONNISSEN.

In een welgeordende internationale samenleving staat ieder mensch onder de bescherming en mitsdien, althans ter zake van persoonlijke vorderingen, onder de rechtsmacht van de rechterlijke macht van het land waarin hij woont. Redelijk is het daarom dat geschillen tusschen verkooper en koper gebracht worden voor den rechter van het land, waar de gedaagde woont. De wetgevers wijken echter zeer vaak, in het vermeende belang van hunne staatsburgers of van hunne

ingezetenen, van die redelijke regeling der rechtsmacht af. Zij laten toe dat de gedaagde geroepen worde voor den rechter van de plaats waar de koopovereenkomst tot stand kwam en er zijn zelfs wetgevingen die den eischer, wanneer hij burger is van het land waartoe de wetgever behoort, toestaan den gedaagde, die vreemdeling is, te roepen voor den rechter van het land waartoe de eischer behoort. Maken nu beide partijen gebruik van dat laatste recht, dan kunnen twee tegenstrijdige vonnissen gewezen worden, en dan is het ten eenenmale uitgesloten dat het vonnis, in het eene land gewezen, in het andere worde erkend en ten uitvoer gelegd. Buitensporige bepalingen ten aanzien van de rechtsmacht maken een redelijke oplossing van het vraagstuk der erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandsche vonnissen zoo goed als onmogelijk.

C. UIT DIE VERSCHILPUNTEN ONTSTAAT EENE RECHTSONZEKERHEID, DIE NADEELIG WERKT OP HET INTERNATIONALE HANDELSVERKEER, TERWIJL DE RECHTSVERSCHEIDENHEID OP ZICHZELF ALS EEN NADEEL VOOR DAT VERKEER IS TE BESCHOUWEN.

Een eerste nadeel van den stand der wetgevingen is de rechtsonzekerheid. Wanneer een koopovereenkomst internationale bestanddeelen bevat, b.v. wanneer zij gesloten is tusschen twee personen die in verschillende landen wonen, dan vindt men, noch in de wetenschap, noch in de rechtspraak, eenheid van opvatting ten aanzien van de wet, die op de overeenkomst moet worden toegepast. Het is een oude twistvraag, die jong is gebleven. Dientengevolge kan men niet steeds zeggen welke wet in geval van geschil zal worden toegepast. Maar ook al zou men de rechtsonzekerheid kunnen doen verdwijnen door een min of meer werktuigelijke regel, die de toepasselijke wet aanwijzen zou, b.v. de wet van de plaats waar de overeenkomst geacht moet worden te zijn gesloten, dan zou toch de rechtsverscheidenheid een nadeel blijven. Vele wetten zijn verouderd, onvolledig en

onpractisch. Indien een werktuigelijke regel zulk een wet toepasselijk verklaart, dan wordt soms de rechtsonzekerheid vervangen door zekerheid van onrecht. Dat de internationale handel zich niet door de aangeduide nadeelen laat afschrikken, is waar, maar dat pleit niet voor het behoud van die nadeelen.

D. ER ZIJN VERSCHILLENDE MIDDELEN AAN TE WIJZEN, DIE IN STAAT ZIJN VERBETERING AAN TE BRENGEN; ZULKE MIDDELEN ZIJN DE VOLGENDE:

*d*¹ UITVOERIGE AFSPRAKEN TUSSEN VERKOOPEER EN KOOPER.

Het is een beginsel van gemeen internationaal recht, in onze dagen, dat alle geoorloofde overeenkomsten partijen tot wet strekken. Partijen kunnen dus, mits binnen de grenzen van het geoorloofde blijvend, datgene aanwijzen wat recht tusschen hen zal zijn, en in zeer belangrijke mate van alle wetten afwijken.

De grenzen van het geoorloofde zijn niet in alle wetten dezelfde, maar overal laten de wetten, wat den handel en de koopovereenkomst aangaat, een zeer ruim gebied vrij. Verkooper en koper kunnen hunne verplichtingen, zoowel wat de levering als wat de betaling betreft, nauwkeurig omschrijven, zij kunnen aanwijzen welke gevolgen een toevallige vernietiging of een toevallige beschadiging der zaak zal hebben, zij kunnen het vervoer, de vracht en assurantie regelen, en bepalingen maken o. a. over de „rafactie”, dat is de vermindering van den koopprijs, welke verbonden is aan een niet al te groot verschil in de hoedanigheid der zaak of aan bepaalde gebreken der zaak. Partijen kunnen, in den regel, door een algemeene verwijzing naar een wet, een vreemde wet toepasselijk maken; zij kunnen ook, door een uitdrukkelijk beding, invloed uitoefenen op de rechterlijke bevoegdheid, b.v. door een keuze van woonplaats. Zij kunnen ontstane geschillen, en soms zelfs toekomstige geschillen, onderwerpen aan scheidsrechters, die als deskundigen goed op de hoogte zijn van de gebruiken in hun tak van handel,

en die als goede mannen uitspraak doen. Bedingen, die het zoogenaamde recht van dekking geven, zijn dikwijls bestaanbaar.

Toch zijn er grenzen. Is een beding, ook maar naar de wetten van het land, waartoe een der partijen behoort, ongeoorloofd, dan is er althans groote kans dat partijen haar doel niet bereiken. Partijen kunnen overigens de wettelijke gevolgen van een faillissement niet veranderen, en den rechter niet dwingen een bewijsmiddel toe te laten of er zekere waarde aan te hechten.

Van hunne vrij groote bevoegdheid maken verkooper en koper niet zelden gebruik. Maar de handel houdt niet van omslachtige overeenkomsten, welke zeer slecht passen bij een verkeer dat per brief, telegraaf of telefoon geschiedt. De handel maakt gaarne gebruik van verkortingen, zooals c. i. f. (*costs, insurance, freight*), f. o. b. (*free on board*) en dergelijke.

*d*² VASTE HANDELSGEBRUIKEN, DIE ZONDER BEPAALDE AFSpraak BINDEN, OF DOOR KOOPLIEDEN VAN EEN BEPAALD VAK SAMENGESTELDE CONDITIËN EN REGLEMENTEN, NAAR WELKE DE AFSpraak KORTELIJK VERWIJST.

Het vaste gebruik van de burgers en, op het gebied van den handel, van de kooplieden, is een oude en edele bron van recht. Het rechtsbewustzijn van een volk vindt daarin uitdrukking. Onze wet, die niet al te gunstig denkt over de gewoonte als bron van recht, neemt toch aan dat overeenkomsten tot alles verbinden wat, naar den aard van die overeenkomsten, door het gebruik gevorderd wordt. Zoo kan de gewoonte, op zijn minst, de leemten der geschreven wet aanvullen.

Maar de kooplieden, in gemeen overleg handelend, kunnen aan de gebruiken een vasteren vorm geven door conditiën en reglementen, naar welke partijen in het kort verwijzen, b. v. door te zeggen dat de koop geschiedt:

„Op de Condiitiën der Amsterdamsche Korenbeurs”.

De Vereeniging voor den Effectenhandel heeft ook een

dergelijk reglement. Natuurlijk moeten de conditiën en reglementen, b.v. door neerlegging op de griffie der Rechtbank of bij een notaris, zoo vaststaan, dat de rechter ze toepast.

Door verwijzing naar nationale of internationale conditiën en reglementen, kunnen dus de verkooper en de koper, door middel van een beknopt beding, even ver komen als door een uitvoerige overeenkomst. Maar ook voor conditiën en reglementen bestaan grenzen van het geoorloofde. Buiten dien verzuimen partijen, in den internationalen handel, niet zelden de verwijzing naar conditiën of reglementen. Vandaar dat het op den weg van rechters en wetgevers kan liggen tusschenbeide te komen in het belang der rechtszekerheid en der redelijke toepassing van het recht.

*d*³ EEN VERSTANDIGE TOEPASSING VAN HET INTERNATIONALE RECHT DOOR DEN RECHTER OF EEN INGRIJPEN VAN DEN WETGEVER VAN EEN OP ZICHZELF STAAND LAND.

Volgens een oude, heden als verouderd te beschouwen leer, zou de rechter, ook wanneer een overeenkomst tot den plaatselijken verkeerskring van een vreemd land behoort, op die overeenkomst, krachtens het strenge recht, uitsluitend de wet van zijn eigen land moeten toepassen. Die leer is verlaten. In sommige landen, Italië b.v., is door de wet bepaald dat eventueel op een overeenkomst vreemd recht moet worden toegepast. Bij ons zwijgt de wet over het internationale recht der overeenkomsten, behalve over den uiterlijken vorm, toch geschiedt de toepassing van vreemd recht door den rechter. Maar over de vraag welke wet de rechter, in het internationale verkeersleven, op een overeenkomst moet toepassen, zijn de geleerden het volmaakt oneens. Sommige willen de wet van het land toepassen waar de overeenkomst gesloten is, anderen die van het land waar zij moet worden uitgevoerd; weer anderen kiezen tot grondslag de nationale wet of de wet der woonplaats van de personen of van den schuldenaar. Veelal wordt geleerd dat men de bedoeling van partijen moet nagaan, hetgeen bezwaarlijk is indien eene

gemeenschappelijke bedoeling niet blijkt te bestaan of blijkt niet te bestaan. Ik zelf heb de meening verdedigd dat men, in het internationale recht, een overeenkomst in beginsel onderwerpen moet aan het recht van den verkeerskring, waartoe zij blijkt te behooren, en dat alle genoemde omstandigheden, de plaats der afsluiting, die der uitvoering, het staatsburgerschap en de woonplaats der partijen, alleen middelen zijn die den rechter in staat stellen een overeenkomst tot een bepaalden nationalen verkeerskring te brengen. Intuschen ga ik hier niet verder op mijn eigen stelsel in; ik zeg alleen dat het geenszins een werktuigelijke oplossing meebrengt en den rechter in staat stelt zijn gezond verstand te gebruiken.

De wetgever van een op zichzelf staand land kan natuurlijk ingrijpen. Zijn bevel moet de rechter van zijn eigen land opvolgen. Maar de wetgever moet m. i. het stellen van een werktuigelijken regel zorgvuldig vermijden. Twee dingen kan hij doen, zonder een beroep te doen op de samenwerking der Staten. Hij kan zijn eigen wetgeving, voor zoover zij de koopovereenkomst betreft, tot meerdere volmaaktheid brengen, en buitendien, wat het internationale recht betreft, behoort hij van de gedachte uit te gaan, dat het zwijgen der wet, welk zwijgen den rechter in staat stelt zijn gezond verstand te gebruiken, te verkiezen is boven een werktuigelijk voorschrift, dat naar de eene of andere wet verwijst.

d^t SAMENWERKING DER STATEN.

Is de Staat op zijn gebied feitelijk almachtig, de Staten, die samenwerken willen, zijn almachtig op een breeder gebied, en indien alle Staten samenwerken, kunnen zij, voor de geheele menschheid, eenheid van recht invoeren. De oorlog, die gewoed heeft en nog nawerkt, heeft tijdelijk een algemeene samenwerking uitgesloten, maar die oorlog heeft ook aangetoond hoezeer de verschillende staatkundige onderdeelen der wereld van elkaar afhangen, zoodat in de toekomst een internationale regeling van de koopovereen-

komst, door algemeene samenwerking, niet onbereikbaar is.

Wat den vorm der internationale regeling betreft, zoo is vooralsnog een internationale wetgevende macht afwezig. Wetten, die in meer dan één Staat gelden, kunnen niet worden gemaakt. Maar, afgescheiden van de sluiting van internationale verdragen, zouden gelijklopende nationale wetten, volgens een in gemeen overleg opgemaakt ontwerp, zeer goed tot stand kunnen komen zoodra de nawerking van den oorlog zal hebben opgehouden.

Ik durf zeggen dat mijn betoog voor het maken van zulk een ontwerp, of, laat ik het met meer bescheidenheid zeggen, van zulk een voor-ontwerp eener internationale regeling, bouwstoffen bevat. In algemeene trekken wensch ik dat toe te lichten. Het zal verstandig zijn de regeling aanvankelijk te beperken tot den koop van roerende goederen of zelfs van waren, roerende goederen die voorwerpen van handelsverkeer zijn. Aan den rechter kan worden overgelaten de beteekenis van de uitdrukking „handelsverkeer” te bepalen. Ten aanzien van het juiste tijdstip der afsluiting van koopovereenkomst, zouden de bepalingen van de Zwitsersche recht, ook wat de herroeping van een aanbod of van de aanneming van een aanbod betreft, tot grondslag van het voor-ontwerp kunnen dienen. Die bepalingen kunnen ook, desnoods, dienen om te bepalen waar de overeenkomst tot stand kwam, maar een werktuigelijk verband tusschen die plaats en de wet, die de overeenkomst beheerscht, dient te worden uitgesloten. Zulk een verband is trouwens onnoodig in een internationaal-eensluidend ontwerp. Ten aanzien van het bewijs zou het voorontwerp den rechter volkomen vrijheid kunnen geven. Wat de omschrijving der verplichtingen van partijen en de gevolgen van het niet-nakomen of het niet behoorlijk nakomen van die verplichtingen betreft, zou men uit de bestaande wetten de meest practische voorschriften moeten kiezen, met volle vrijheid voor de partijen om van die voorschriften af te wijken, ook door verwijzing naar conditiën en reglementen. De

wetenschap der rechtsvergelijking wijst daarbij den weg. Indien het internationale voorontwerp aanvankelijk alleen op waren toepasselijk wordt verklaard, is voor de vraag der eigendomsverkrijging wel een algemeen bevredigende oplossing te vinden, een oplossing die de rechten van hem, die te goeder trouw en in regelmatig verkeer waren verkreeg, zooveel mogelijk handhaaft. Het zal niet gemakkelijk zijn tot rechtseenheid te komen ten aanzien van den verkooper die op crediet verkocht, in het geval dat de zaak zich nog bevindt in den boedel van den gefailleerden kooper; in het uiterste geval, indien overeenstemming niet te bereiken is, zou men zich tevreden moeten stellen met een voorschrift, dat naar de faillissementswet van het land, waar de gefailleerde kooper is gevestigd, verwijst. Nog moeilijker wellicht is de vraag der redelijke rechtsmacht in verband met de erkenning en tenuitvoerlegging van vreemde vonnissen, in geschillen tusschen verkooper en kooper geweest. Er is evenwel geen betere grondslag voor de regeling van die vraag dan eenheid van recht betreffende den koop. Op dien grondslag kan een voorschrift worden ontworpen, dat de geschillen over de toepassing van het internationale recht aan de rechterlijke macht van het land, waar de gedaagde is gevestigd, onderwerpt, en dat aan de vonnissen, door die rechterlijke macht gewezen, internationale erkenning als *res judicata* en internationale tenuitvoerlegging verbindt.

E. SLOTSOM.

Mijne slotsom is dat eene internationale regeling van de koopovereenkomst de algemeene aandacht verdient, en in 't bijzonder de aandacht van ons land. Nederland heeft, op het gebied van het internationale recht een eervol verleden en, naar ik hoop, een even eervolle toekomst.